

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

ШИМКІВ Інна Василівна

УДК 371.26

**МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ ОСВІТИ В ШКОЛАХ НІМЕЧЧИНИ
ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ**

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Тернопіль – 2008

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент АПН України
ТЕРЕЩУК Григорій Васильович,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка, перший проректор.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
ЧЕПЛЬ Марія Миронівна,
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка, завідувач кафедри педагогіки;

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
ЛОКШИНА Олена Ігорівна,
Інститут педагогіки АПН України,
старший науковий співробітник лабораторії порівняльної
педагогіки.

Захист відбудеться 30 жовтня 2008 р. о 12.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.053.01 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка за адресою: вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027, зала засідань.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: вул. М.Кривоноса, 2, м.Тернопіль, 46027.

Автореферат розіслано 29 вересня 2008 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Чайка В. М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність і доцільність дослідження. Одним з пріоритетних завдань, які стоять перед європейською шкільною освітою, є запровадження єдиних принципів і критеріїв оцінювання її якості. Важливість цього напрямку діяльності важко переоцінити, оскільки саме від зрозумілих і визнаних у різних країнах систем оцінювання якості залежить успішність трансферу навчальних дисциплін і компетенцій школярів, визнання документів про освіту при зміні країни проживання чи короткотривалої міграції.

Якість освіти визначається насамперед на основі її моніторингу, що передбачає регулярне спостереження за рівнем засвоєння знань та вмінь у процесі навчання, виявлення відхилень від освітніх стандартів і прийняття адекватних ситуації управлінських рішень.

У контексті євроінтеграційних устремлень України розробка вітчизняної концепції якісної освіти значною мірою орієнтується на надбання країн – лідерів ЄС. Тому виникає потреба ретельного вивчення здобутків в освітній галузі країн такого статусу, в тому числі Німеччини, що зумовлено певними об'єктивними причинами:

- для Німеччини характерні багаті історичні освітні традиції, що забезпечило їй провідну роль у світі в цій галузі впродовж майже двох століть;
- оцінювальна система в освіті Німеччини розвивалась протягом століть у контексті європейської цивілізації, при цьому німецькі освітні традиції істотно впливали на системи освіти інших країн;
- аналіз особливостей становлення та розвитку системи моніторингу шкільної освіти Німеччини дає змогу простежити ті шляхи (створення нових технологій оцінювання, диференціація й індивідуалізація, гуманізація освіти тощо), згідно з якими сьогодні формується єдиний загальноєвропейський освітній простір.

Різні аспекти моніторингу якості освіти відображені в працях вітчизняних дослідників, серед яких варто відзначити: Т. Волобуєву, Л. Чернікову (становлення та розвиток моніторингу якості освіти в Україні); І. Іванюк, Т. Лукіну (міжнародні порівняльні дослідження в системі моніторингу якості освітніх систем); Г. Єльнікову, О. Касьянову, К. Крутій, З. Рябову (наукові основи моніторингу як засобу управління якістю освіти); О. Локшину, О. Ляшенка (світовий досвід становлення моніторингу якості освіти); О. Коваленко, Л. Романишину, Р. Яковлеву (моніторинг у системі роботи вчителя) та ін. Окремі особливості оцінювання і контролю знань учнів у зарубіжній школі розглядалися такими дослідниками, як О. Барановська, Н. Василенко, Г. Єгоров, Б. Мельниченко.

Проблеми розвитку освіти Німеччини висвітлені в працях Н. Абашкіної, І. Трилінського (становлення і розвиток школи в НДР); М. Кольчугіної, Л. Писаревої, Т. Яркіної (розвиток освіти у

ФРН); Х. Даурової, М. Овсяннікової (інтеграція системи освіти колишньої НДР в загальну німецьку освіту); Н. Іванової, Т. Полуянової (становлення і розвиток системи шкільної освіти об'єднаної Німеччини) та ін.

Фундаментальні дослідження проблеми контролю успішності здійснювали відомі німецькі дидакти К.-Г. Арнольд, Х. Бамбах, С.-І. Бойтель, Ф.Вінтер, В.Захер, К.Інгенкамп, Г.Лінерт, К.-Ю.Тіллманн, Й. Цігеншпек, А. Юргенс та ін.

Система перевірки та особливості оцінювання знань учнів загальноосвітніх шкіл НДР розглядалися у працях Н. Бовіної, Г. Века; оцінювання поведінки та характеристики учнів у школах НДР – Г. Віцлака; особливості застосування домашніх завдань у школах НДР – Г. Древелова; оцінювання та роль атестатів у німецькій школі – Й. Цігеншпека; організація та оцінювання навчального процесу в початкових школах Німеччини – О. Кашуби.

Проте проблема моніторингу якості освіти в школах Німеччини другої половини ХХ століття в історико-педагогічній науці належно не висвітлена. Залишаються не дослідженими, зокрема, теоретичні і практичні підходи до моніторингу якості освіти в школах Німеччини в контексті європейських традицій, питання створення інструментарію для оцінки рівня навченості учнів в умовах орієнтації на особистісну сутність людини, її саморозкриття та самовизначення. Відсутні дослідження, що забезпечують можливість формування цілісного уявлення про процес становлення і розвитку системи моніторингу якості освіти в Німеччині у форматі перспектив вирішення цієї проблеми в Україні.

Актуальність означеної проблеми та її недостатня розробленість зумовили вибір теми дослідження **„Моніторинг якості освіти в школах Німеччини другої половини ХХ століття”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації пов'язана з планом науково-дослідних робіт Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка як складова наукового проекту „Теоретико-методичні засади освітніх технологій та їх впровадження у навчальні заклади різного рівня акредитації” (номер державної реєстрації 0107U002394) і затверджена на засіданні вченої ради університету (протокол № 9 від 29.04.2004 р.). Тему узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології АПН України (протокол № 6 від 15.06.2004 р.).

Мета дослідження полягає в аналізі та виокремленні основних напрямів становлення та розвитку системи моніторингу якості освіти в школах Німеччини другої половини ХХ століття задля з'ясування можливостей використання позитивних ідей німецького досвіду в процесі формування теорії і практики освітнього моніторингу в Україні на сучасному етапі.

Основні завдання дослідження:

1. На основі аналізу науково-педагогічної літератури з'ясувати сутність, функції і методи моніторингу якості освіти в школах Німеччини другої половини ХХ століття.

2. Виявити провідні тенденції історичного розвитку системи контролю знань учнів у школах Німеччини в контексті європейських традицій.

3. Охарактеризувати державну політику Німеччини з проблем удосконалення процесу моніторингу якості освіти в другій половині ХХ століття.

4. Проаналізувати особливості здійснення моніторингу якості освіти в Німеччині в рамках характерних для досліджуваного періоду земельних розмежувань.

5. Виокремити прогресивні ідеї німецького досвіду другої половини ХХ століття з питань удосконалення моніторингу якості загальної освіти, придатні для творчого та раціонального використання в Україні з урахуванням її національних особливостей.

Об'єкт дослідження: теорія і практика моніторингу якості освіти в Німеччині в процесі його історичного розвитку.

Предмет дослідження: основні напрями становлення та розвитку системи моніторингу якості освіти в школах Німеччини другої половини ХХ століття.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють другу половину ХХ століття. Вихідний рубіж ґрунтується на визначенні етапів становлення та розвитку шкільної освіти Німеччини досліджуваного періоду в контексті характерних земельних розмежувань (існування двох відмінних освітніх систем в умовах різних суспільно-політичних устроїв – НДР та ФРН 1945–1990 рр.; інтеграція двох шкільних систем у загальну систему освіти об'єднаної Німеччини 1990–2000 рр.).

Методологічну основу дослідження становлять закони діалектики про взаємозв'язок, взаємозумовленість і цілісність явищ та процесів реального світу; основоположний принцип діалектичного методу пізнання про єдність теорії і практики; методологічні принципи відбору знань і методів розвитку освітніх систем; принцип єдності логічного та історичного, цілісного вивчення історико-педагогічного явища; культурологічний та аксіологічний підходи, що дають змогу розглядати освіту і педагогічну реальність як складову європейської культури; методологічні положення щодо системності, об'єктивності, концептуальної єдності, науковості, всебічності вивчення явищ і процесів та комплексного використання методів дослідження.

Теоретичну основу дослідження становлять: положення теорії порівняльної педагогіки (Б. Вульфсон, А. Джуринський, В. Кравець, І. Курляк, З. Малькова, А. Сбруєва, М. Соколова, М.Чепіль та ін.); положення щодо оцінювання в міжнародній системі освіти (О. Локшина, Л. Одерій та ін.); наукові узагальнення та принципи педагогічної діагностики (К. Інгенкамп, І. Підласий); теоретико-методологічні основи моніторингу якості освіти (Ю. Баумерт, Ф. Вайнерт, Г. Єльнікова, В. Кальней, А. Майоров, Т. Невілл Послтвейт, Б. Шайле, С. Шишов, В. Шпехт та ін.); психолого-педагогічні концепції становлення та розвитку контролю за якістю знань як однієї з основних функцій внутрішнього шкільного управління (К.–Г. Арнольд, Г. Брайтшу, Р. Вайс, Ф.

Вінтер, І. Голишев, Г. Дьоберт, І. Лернер, В. Полонський, К. Фурк, Й. Цігеншпек, А. Юргенс та ін.); теорії інноваційної освітньої діяльності (Т. Боль, Ф. Вінтер, Г.–У. Грундер, І. Дичківська, У. Ліссманн та ін.); теоретичні засади проблеми альтернативного оцінювання навчальних досягнень учнів в умовах особистісно орієнтованого навчання (К. Аллеманн–Гіонда, І. Бруннер, Ф. Вінтер, Ш.–Д. Іслі, К. Мітчел, М. Фесслер та ін.); концепції розвитку освітніх систем і технологій (А. Алексюк, В. Безпалько, С. Гончаренко, Т. Завгородня, І. Зязюн, А. Лігоцький, В. Лозова, С. Сисоєва, В. Чайка та ін.); психолого-педагогічні закономірності, принципи, функції управління освітніми системами з позицій якості (М. Горшеніна, Т. Ковальський, М. Поташнік, А. Прокопенко, Г. Терещук, Т. Шамова та ін.).

Відповідно до специфіки предмета дослідження і визначених завдань використано комплекс **методів дослідження**:

- аналіз науково-педагогічної, методичної, історичної літератури, преси, нормативно-правових документів і матеріалів, розміщених у мережі Інтернет за темою дослідження; систематизація та класифікація наукових положень з проблеми дослідження; конкретизація, порівняння, синтез та узагальнення поглядів науковців з метою визначення сутності поняття „моніторинг якості освіти”;

- теоретичне узагальнення, яке сприяло формулюванню узагальнених висновків та оцінок, осмисленню досвіду Німеччини з метою творчого використання перспективних його ідей у середніх навчальних закладах України.

Джерельну базу дослідження становлять:

- документи і матеріали фондів наукових бібліотек України та Росії, а також Німецької бібліотеки у м. Франкфурт-на-Майні;

- статистичні відомості, збірники офіційних документів (законів, нормативних документів, рекомендацій) Постійної конференції міністрів культури та міністерств федеральних земель Німеччини;

- навчальні плани та програми загальноосвітніх закладів Німеччини;

- суспільно-політична та педагогічна преса Німеччини;

- наукові праці німецьких педагогів у галузі досліджуваної проблеми;

- наукові дослідження українських та російських учених з проблем зарубіжної школи і педагогіки та моніторингу якості освіти в Німеччині.

Організація дослідження. Дослідження проводилось у 2003–2008 рр. й охоплювало три етапи науково-педагогічного пошуку.

На першому етапі (2003–2004 рр.) вивчено стан дослідження проблеми в науково-педагогічній літературі та розкрито її значущість; визначено мету, завдання, об’єкт, предмет дослідження; з’ясовано сутність поняття „моніторинг якості освіти”; проаналізовано теоретичні

підходи до проблеми моніторингу якості освіти в школах Німеччини.

На другому етапі (2005–2006 рр.) продовжено вивчення, аналіз, систематизацію та узагальнення джерельної бази дослідження; уточнено основні положення щодо соціально-педагогічних передумов становлення теорії та практики моніторингу якості освіти в Німеччині другої половини ХХ століття.

На третьому етапі (2007–2008 рр.) систематизовано й узагальнено основні шляхи формування системи моніторингу якості навчання в школах Німеччини другої половини ХХ століття згідно з характерними для цього періоду земельними розмежуваннями; сформульовано основні положення та загальні висновки дослідження; оформлено результати наукового пошуку; визначено перспективи подальших досліджень.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в педагогічній науці України вперше:

- систематизовано напрями (оцінювання якості загальної освіти у директивних документах, розробка програм оцінювання на державному рівні, здійснення зовнішнього та внутрішнього оцінювання, поєднання різних його видів), функції (інформаційна, аналітико-оцінювальна, контрольна, прогностична, функція коригування), форми і методи (письмові: „портфоліо”, тестове оцінювання, класні роботи типу „екстемпорале”; усні: судження, словесні описи, схвальні або критичні зауваження вчителя; практичні: завдання для самостійної роботи, спостереження) моніторингу якості шкільної освіти з позицій німецької педагогічної думки другої половини ХХ століття;

- здійснено в історичному аспекті цілісне дослідження системи моніторингу якості освіти в Німеччині, завдяки якому відтворено становлення та розвиток цього феномена в умовах формування сучасного єдиного освітнього простору, вироблення та узгодження освітніх стандартів моніторингу якості освіти в Європі;

- проаналізовано особливості здійснення моніторингу якості освіти з урахуванням характерних земельних розмежувань в Німеччині другої половини ХХ століття й виокремлено його основні ідеї (необхідність запровадження трирівневого моніторингу якості освіти, індивідуалізація навчального і моніторингового процесу, поширення компетентнісного підходу на всі ланки освіти, а не лише професійної тощо), доцільні для використання в системі освіти України.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що окремі його результати, які стосуються технологій контролю успішності, запровадження внутрішшкільного й зовнішнього національного та міжнародного моніторингу якості освіти, створення відповідних центрів державного оцінювання якості, поєднання письмового оцінювання з усними та практичними методами для визначення якості підготовки з окремих шкільних предметів чи профвідбору за певними професіями тощо, можуть творчо застосовуватися в умовах реформування вітчизняної

освіти на шляху до вироблення єдиних європейських стандартів якісної освіти. Матеріали дисертації доцільно використовувати на лекціях й семінарських заняттях курсів „Порівняльна педагогіка”, „Історія педагогіки”, „Освітні технології”, а також у подальших дослідженнях освітніх систем Західної Європи.

Вірогідність та аргументованість одержаних наукових результатів забезпечено цілісним підходом до розгляду проблеми дослідження, методологічним і теоретичним обґрунтуванням вихідних позицій з вивчення зарубіжного досвіду, застосуванням комплексу взаємопов'язаних методів наукового пізнання, що відповідають меті, завданням, об'єкту і предмету дослідження, опорою на провідні ідеї видатних учених у галузі освіти й на інноваційний педагогічний досвід, використанням достовірних статистичних даних, у тому числі федеральних і земельних нормативних документів з питань моніторингу якості освіти та оцінювання якості знань у школах Німеччини, різноаспектним аналізом та апробацією отриманих результатів.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження висвітлено та обговорено на наукових і науково-практичних конференціях: міжнародних – „Науковий потенціал світу 2004” (Дніпропетровськ, 2004 р.), „Освіта як фактор забезпечення стабільності сучасного суспільства” (Тернопіль, 2004 р.), регіональній – „Українська національна школа: стан та перспективи розвитку” (Тернопіль, 2007 р.); на регіональних науково-практичних семінарах „Удосконалення змісту й технологій оцінювання якості підготовки майбутніх фахівців відповідно до вимог європейської асоціації якості освіти” (Тернопіль, 2007 р.) і „Шляхи модернізації вищої освіти в контексті євроінтеграції” (Тернопіль, 2008 р.).

Публікації. Основні результати дисертації відображено у 15-ти одноосібних публікаціях (з них 10 статей у наукових фахових виданнях).

Структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, 38 додатків і списку використаних джерел (357 найменувань, у тому числі 217 зарубіжних видань). Загальний обсяг роботи – 281 сторінка. Основний зміст дисертації викладено на 197 сторінках. Дисертація містить 1 рисунок, 2 схеми і 10 таблиць.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність і доцільність дослідження обраної проблеми; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, джерельну базу та методи дослідження; розкрито методологічні і теоретичні основи, наукову новизну й практичне значення роботи, відображено апробацію результатів дослідження.

У першому розділі **„Історико-теоретичні підходи до проблеми моніторингу якості освіти в школах Німеччини”** здійснено історико-теоретичний аналіз досліджуваної проблеми з позицій німецької педагогіки; викладено результати вивчення літературних джерел про становлення та

розвиток німецької оцінної системи; проаналізовано основні підходи до трактування понять „моніторинг якості освіти”, „контроль успішності” і розкрито їх сутнісні характеристики.

Дослідження дало змогу виокремити основні тенденції розвитку системи контролю успішності в німецьких школах у період з XVI – першої половини XX століття, а саме:

1. Розвиток педагогічних поглядів на сутність і механізми оцінної діяльності, їх суттєвий вплив на зміст освіти, активний пошук механізмів і видів шкал оцінювання шкільної успішності і поведінки. Вибір оцінних шкал часто був дидактично не обґрунтованим через відсутність чіткого розмежування понять „навчання” і „виховання”. В одних шкалах основним об’єктом оцінювання були моральні якості особистості, в інших – результати навчання. Системи оцінювання відігравали роль радше виховних засобів, ніж компонентів дидактичного процесу.

2. Оформлення результатів педагогічного оцінювання у вигляді атестата як документа про освіту (спочатку не стільки для визначення рівня засвоєння програмного матеріалу, скільки для виявлення позитивних і негативних рис особистості), поступова зміна ролі атестата в навчальному процесі, перетворення його в офіційний шкільний документ із властивими йому дидактичною та соціальною функціями.

3. Діагностика успішності з метою допуску випускників гімназій до навчання в університеті й формування особистої кар’єри, а також для контролю відвідування занять у народних школах, задоволення потреби суспільства щодо ліквідації неграмотності.

4. Розроблення механізмів письмового оцінювання як обов’язкової складової навчання, застосування класної роботи „екстемпорале” з метою отримання оперативної інформації про навчальні успіхи учнів і переведення їх з класу в клас.

Аналіз німецької наукової літератури дав змогу з’ясувати сутність поняття „моніторинг якості освіти”, що розглядається як система цілеспрямованого та спеціально організованого, безперервного спостереження, збирання, обробки, аналізу, аналітичної оцінки та корекції інформаційного матеріалу з метою відстеження функціонування освітньої системи, прогнозування динаміки та основних тенденцій її розвитку, виявлення відхилень від освітніх стандартів і прийняття адекватних ситуації управлінських рішень у контексті створення умов для якісної освіти.

Основними функціями моніторингу якості освіти є: інформаційна, аналітико-оцінювальна, контрольна, прогностична, функція коригування. У процесі здійснення освітнього моніторингу педагоги дотримуються таких принципів: науковості, цілеспрямованості, об’єктивності, надійності, безперервності і систематичності, цілісності і всеосяжності, прогностичної спрямованості, принципу управління.

У Німеччині в зазначений період розрізняли, з огляду на рівень оцінювання, два види моніторингу якості освіти – зовнішній і внутрішній.

Зовнішній моніторинг якості освіти здійснюється на основі централізованих контролюючих заходів, які передбачають: індивідуальну сертифікацію учнів за допомогою централізованих тестів або іспитів; контроль результативності окремих шкіл або учнів відповідних вікових категорій, обраних для дослідження; системний моніторинг на основі зрізів.

Внутрішній моніторинг якості освіти ґрунтується на децентралізованих контролюючих заходах, які передбачають: індивідуальне оцінювання та сертифікацію учнів, що реалізуються через визначення рівня їх індивідуальних досягнень згідно з „куррикулярною”, особистісною та соціальною співвідносними нормами; внутрішній шкільний моніторинг з метою оптимізації розвитку навчального закладу та зовнішній контроль шкільних програм.

На основі аналізу відповідного історико-педагогічного матеріалу уточнено поняття „сумативне оцінювання” („синтетичне оцінювання”), при якому оцінна модель спрямована на вимірювання рівня успішності в контексті досягнення певної навчальної мети (орієнтація на результат), і поняття „формативне оцінювання” („аналітичне оцінювання”), яке передбачає безперервне відстеження якості навчання загалом, акцентуючи увагу не на кінцевому результаті, а на процесі.

У дисертації проаналізовано суб’єктивні помилки в оцінюванні успішності („гало-ефект”, тенденцію персеверації, помилки проєкції, помилки контрасту, ефект Пігмаліона, теорію цільового доповнення, логічні помилки, центральну тенденцію, принцип м’якості або суворості, ефект оцінювання в контексті гендерних відмінностей, ефект оцінювання з предметів, ефект оцінювання через призму загального рівня успішності класу, ефект оцінювання згідно із соціальним статусом).

Констатовано практику застосування у процесі оцінювання в німецьких школах численних „малих форм оцінки”.

У другому розділі **„Соціально-педагогічні передумови становлення моніторингу якості освіти в Німеччині другої половини ХХ століття”** викладено результати порівняльного аналізу офіційних документів про моніторинг якості освіти в НДР і ФРН; охарактеризовано державну освітню політику об’єднаної Німеччини, що відображає провідні тенденції розвитку системи освіти другої половини ХХ століття.

Результати вивчення офіційних документів і матеріалів про моніторинг якості освіти в НДР дали змогу встановити позитивні аспекти в здійсненні освітньої політики, а саме: школа сприяла якісній підготовці учнів до майбутньої активної суспільної діяльності, виховувала у дусі самостійності й самосвідомості, відповідальності в прийнятті рішень, надавала гарантії безкоштовної освіти на всіх рівнях. У цих умовах завдяки контролю успішності вчитель отримував зворотну інформацію про співвідношення між досягнутими результатами та встановленими вимогами суспільства щодо якісної освіти. В НДР велись активні розробки

критеріїв об'єктивного контролю знань, оцінки виконували виховну і стимулювальну функції.

Освітній політиці НДР були властиві такі негативні риси: ідеологізація, авторитаризм, уніфікація, необґрунтоване копіювання досвіду СРСР. Це позначилося на процесі оцінювання успішності, який був спрямований на перевірку знань в умовах розбудови соціалістичного суспільства, формування єдиної ідеології та ідейного змісту навчального матеріалу.

Порівняння вихідних засад, на яких відбувалося становлення моніторингу якості освіти в Німеччині другої половини ХХ століття, дало змогу зробити висновок, що основному принципу єдиної соціалістичної школи НДР протиставлено ідею традиційного федералізму в управлінні системою освіти ФРН. На основі узагальнення досліджених матеріалів встановлено позитивні аспекти у здійсненні освітньої політики ФРН загалом та оцінювальної діяльності зокрема: під час реформаційних перетворень були здійснені спроби вирівнювання шкільних систем і практики оцінювання рівня навченості учнів у межах федеральних земель, розробки єдиних критеріїв оцінки досягнутих результатів; покращання якості освіти на всіх її рівнях завдяки сприянню максимальному розвитку творчих здібностей учнів, відкриття нових шкіл підвищеного типу, досягнення мобільності при переході учнів з одного типу школи в інший шляхом координації навчальних планів цих шкіл; застосування нових форм контролю успішності (діагностичні листи); покращання якості гімназійної освіти через уведення курсової системи навчання та 15-бальної шкали оцінок; створення оптимальних умов для розвитку здібностей кожного учня в контексті запровадження ступеня орієнтації і підвищення об'єктивності оцінювання; спрямування контролю знань у русло індивідуалізації роботи й особистісно орієнтованого підходу до навчання; створення законодавчих передумов щодо організації оцінювання знань і визначення рівня „зрілості” згідно з певним стандартом (визначення єдиних екзаменаційних вимог).

Освітня політика ФРН мала і негативні риси: класовий характер освіти (наявність „тупикових” шкіл), збереження привілеїв щодо шляхів подальшої освіти (лише гімназійна освіта давала право на отримання атестата зрілості і навчання у вищих навчальних закладах).

На основі аналізу офіційних документів і матеріалів про оцінювання знань і моніторинг якості освіти встановлено провідні тенденції її розвитку в об'єднаній Німеччині: створення нормативно-законодавчої бази з метою уніфікації двох відмінних шкільних систем і врегулювання питання організації процесу оцінювання; ліквідація єдиної системи освіти та ідеологічної спрямованості навчально-виховного процесу в школах НДР; перехід від авторитарної освіти до освіти на основі гуманізації, диференціації та індивідуалізації навчання; створення єдиних стартових умов для абітурієнтів усіх земель Німеччини через прийняття загальнонімецької системи оцінок за письмові, усні і практичні роботи; окреслення виняткового значення моніторингових вимірювань із використанням інструментарію, адекватного конкретизованим у показниках та індикаторах критеріям якості освіти, що відображають зміст і технології освітнього

процесу, його навчально-методичну і матеріально-технічну базу, рівень навченості, вихованості і розвитку учнів; уведення єдиних освітніх стандартів з метою забезпечення якісної освіти на всіх її рівнях.

Найважливішими міжнародними дослідженнями якості освіти у 90–ті роки ХХ століття, що вплинули в об'єднаній Німеччині на перегляд цілей і завдань середньої освіти, модернізацію її змісту з метою входження в „єдину європейську школу”, були Третє міжнародне дослідження з оцінки якості математичної та природничо-наукової освіти (Third International Mathematics and Science Study – TIMSS) і Міжнародна програма оцінки знань та вмінь учнів за напрямками „грамотність читання”, „математична грамотність”, „природничо-наукова грамотність” (Programme for International Student Assessment – PISA). Німеччина брала участь у цих програмах з метою отримання певного інформаційного матеріалу щодо вимірювання ефективності і проектування шляхів оптимізації навчального процесу у сфері природничо-математичної підготовки, виявлення сильних і слабких сторін успішності учнів, оцінювання можливості їх адаптації та самореалізації в побутовому і громадському житті.

У третьому розділі **„Моніторинг якості шкільної освіти в Німеччині другої половини ХХ століття в контексті формування європейського освітнього простору”** викладено результати порівняльного аналізу функціонування діагностичної системи в НДР і ФРН, а також в об'єднаній Німеччині; охарактеризовано нові орієнтири розвитку німецької оцінної системи в умовах особистісно орієнтованих технологій навчання.

У школах НДР на базі Міністерства народної освіти функціонував підрозділ фахівців для аналізу успішності в школах, дотримання встановлених навчальних стандартів і підвищення рівня знань учнів в шкільних колективах. У процесі оцінювання успішності разом із письмовою використовувалась усна форма, зокрема вербальні судження учнів, що сприяло реалізації особистісного підходу. Забезпечення якісної освіти розглядалось у форматі дотримання принципу всебічного та гармонійного розвитку особистості. В цьому руслі першочергового значення набували: проблема запобігання неуспішності учнів, сприяння обдарованим учням, створення умов для позитивної мотивації навчання. Характерним для системи освіти НДР було створення, починаючи з 1960 року, на базі політехнічної середньої школи спеціалізованих навчальних закладів і спеціалізованих класів, а також використання засобів стимулювання, заохочення та покарання в процесі вимірювання якості знань (похвальні грамоти, листи, подяки тощо).

Крім внутрішнього моніторингу, в окремих школах НДР були поширені елементи зовнішнього оцінювання: з певних навчальних предметів застосовувалися „центральні письмові контрольні роботи” з метою виявлення відхилень від встановлених навчальною програмою освітніх стандартів. У письмових характеристиках на учнів, які видавалися після кожного навчального року та завершення навчання в школі, оцінювання їх навчальних досягнень

поєднувалось (як і в більшості країн Східної Європи та СРСР) з оцінками за поведінку. В усіх школах Міністерством народної освіти були запроваджені єдині экзамени, що дало змогу встановити загальний рівень знань учнів, виявити недоліки в організації навчально-виховного процесу. Випускні випробування в 10-річній політехнічній середній школі та экзамени на атестат зрілості наприкінці 11-го і 12-го років навчання містили строго регламентовані переліки іспитів і форм їх проведення, однак враховувались і побажання випускників відповідно до обраного для вступу профілю ВНЗ.

Оцінювання успішності в школах ФРН здійснювалось в умовах існування соціальних бар'єрів в освіті, наявності шкіл, які не давали доступу до вищої освіти. Привілейовані верстви населення орієнтували своїх дітей на гімназійну освіту, що забезпечувало можливість продовжувати навчання в університетах. Характерним була реалізація диференційованого підходу до навчання.

Напередодні об'єднання східних та західних німецьких земель система освіти у ФРН мала 4-ступеневу структуру: початкова школа (1–4 класи); ступінь орієнтації (5–6 класи); основна школа (7–9 класи), реальна школа (7–10 класи), гімназія (7–10 класи), загальна школа (7–10 класи); вищий гімназійний ступінь (11–13 класи). Ця організаційна структура залишилась після об'єднання двох німецьких держав і фактично стала основою для реформування шкільної системи НДР.

У початковій школі контроль за навчальними досягненнями учнів здійснюється за допомогою спостереження за навчальним процесом, усної та письмової перевірки знань. Перші два роки оцінки, зазвичай, не ставляться. Від 3-го класу застосовуються письмові класні роботи, перевіряються домашні завдання, учням видаються свідоцтва про успішність.

В основній школі домінують письмова, усна та практична форми контролю знань. Отримання свідоцтва (після закінчення 9-го класу) засвідчує про загальну освіту першого ступеня.

Форми контролю успішності в реальній школі переважно ті ж, що й в основній. Крім традиційних письмових робіт використовуються описи, інтерпретації, оглядові нариси, реферати, креативні завдання, твори, презентації, тести. Після закінчення реальної школи випускникам видаються свідоцтва.

У загальній школі успішність оцінюється здебільшого шляхом письмового контролю, після її закінчення видається свідоцтво, в якому, крім оцінок, можуть бути й вербальні оцінні судження вчителя. Учні, які покинули основну школу до її закінчення, видаються перехідні свідоцтва.

У гімназіях основними формами контролю успішності є: письмова, усна та практична. Письмова охоплює письмові домашні роботи, класні контрольні роботи, предметні тести. На вищий гімназійний ступінь зараховуються учні, котрі успішно склали випускний іспит і з усіх предметів отримали щонайменше оцінку „4” („достатньо”), а також випускники реальної та

загальної школи, які здобули середню освіту. Вищий гімназійний ступінь дає кваліфікацію на атестат зрілості і право на навчання за різними спеціальностями у ВНЗ.

У 1990–2000 рр. пошук максимально ефективних технологій моніторингу якості освіти стає пріоритетним завданням німецької школи. На вирішення цього завдання радикальний вплив мають нові концептуальні підходи до модернізації системи загальної освіти країни через призму процесів глобалізації та створення єдиного європейського і світового освітнього простору. Особливої ваги набуває формування життєвих навичок, необхідних для успішної адаптації в сучасному високотехнологічному інформаційному суспільстві. Ця установка сприяє подальшому розвитку альтернативного оцінювання в контексті відкритих форм навчання, які передбачають відмову від класно-урочної системи та оцінювання успішності на основі заданих норм, гнучкий і відкритий навчальний простір, змінний склад навчальних груп, вільний вибір учнем видів і способів навчальної діяльності. У цей період запроваджуються нові форми і методи контролю навчальних досягнень учнів, зокрема так звані листи спостереження, презентації, технології „портфоліо”. За їх допомогою здійснюється діагностика та аналіз навчальної підготовленості учнів, які розглядаються рівноправними суб’єктами освітньої діяльності, що в змозі розкрити свої здібності з огляду на самовизначення, самоутвердження та самореалізацію.

ВИСНОВКИ

Приєднання України до єдиного європейського і світового освітнього простору є одним із стратегічних завдань державної політики. Зміни, що відбуваються в європейській шкільній освіті, спрямовані переважно на встановлення єдиних принципів і критеріїв оцінювання її якості.

Підґрунтям для створення єдиних міжнародних стандартів якості освіти з метою забезпечення вільного пересування (міграції) учнівської молоді можуть стати теоретичні і прикладні результати аналізу моніторингу якості освіти в школах Німеччини другої половини XX століття, основні з яких наведено нижче.

1. Підвалини контролю якості у навчанні та вихованні, окремі з яких стали прообразом ідей і положень сучасного моніторингу якості освіти в Німеччині, заклались у період з XVI до першої половини XX століть.

Можна виокремити основні тенденції розвитку системи контролю навчальних досягнень учнів у німецьких школах цього періоду: розвиток педагогічних поглядів на сутність і механізми оцінної діяльності; оформлення результатів педагогічного оцінювання у вигляді атестата як документа про освіту; визначення успішності з метою допуску випускників гімназій до навчання в університеті й формування особистої кар’єри, контролю відвідування занять у народних школах і ліквідації неграмотності; розроблення механізмів письмового оцінювання як обов’язкової складової навчання, застосування класної роботи „екстемпорале”.

2. У працях німецьких педагогів другої половини ХХ століття поняття „моніторинг якості освіти” охарактеризовано як систему цілеспрямованого безперервного спостереження, збирання, обробки, аналізу, аналітичної оцінки та корекції інформаційного матеріалу з метою відстеження функціонування освітньої системи, прогнозування динаміки та основних тенденцій її розвитку, виявлення відхилень від освітніх стандартів і прийняття адекватних ситуації управлінських рішень у контексті створення умов для якісної освіти.

Моніторинг якості освіти пов'язаний із супутніми поняттями, що стосуються оцінювання успішності навчання. Уточнена сутність поняття „сумативне оцінювання” („синтетичне оцінювання”), що виражається в оцінній моделі, кінцевий результат якої спрямований на вимірювання рівня успішності через призму досягнення певної навчальної мети (орієнтація на результат), а поняття „формативне оцінювання” („аналітичне оцінювання”) – у передбаченні безперервного відстеження якості навчального процесу загалом з акцентом уваги не на кінцевий результат, а на процес навчання.

3. Основні функції моніторингу (інформаційна, аналітико-оцінювальна, контрольна, прогностична, функція коригування) мають комплексний характер і логічно пов'язані між собою. Функції моніторингу зумовлюють й основні його принципи: науковість, цілеспрямованість, об'єктивність, надійність, безперервність і систематичність, цілісність і всеосяжність, прогностична спрямованість, принцип управління. Основу моніторингу якості освіти становить контроль успішності, який виконує функції: суспільні (функція селекції або відбору, правова функція, функція розподілення життєвих шансів) і педагогічні (навчальна, стимулювальна, контрольна, виховна, розвивальна, прогностична, функція орієнтації та інформування).

У Німеччині історично сформувалися зовнішній (національний та міжнародний) і внутрішній види моніторингу якості освіти. У форматі зовнішніх моніторингових досліджень найпоширенішими для фіксації рівня навчальних досягнень учнів були стандартизовані тести.

4. Як основу моніторингу якості освіти німецькі педагоги виділяють усні, письмові та практичні форми контролю навчальної діяльності учнів. У німецьких школах цього періоду найпоширенішими були численні „малі форми оцінки” в ході занять, які виражались у міміці, жестах, модуляції голосу, зверненні до учня, коротких схвальних або критичних зауваженнях учителя в усній або письмовій формах (у домашніх роботах, письмових завданнях, творах тощо). Використовувались також бальні оцінки, словесні детальні характеристики успіхів учня, оцінювальні листи, оцінки, які передаються допоміжними засобами (фішками, медалями та іншими формами заохочення).

5. Для освітньої політики НДР і ФРН характерні як позитивні, так і негативні аспекти.

Позитивним у НДР був досвід комплексного аналізу успішності в школах і дотримання встановлених навчальних стандартів. Забезпечення якісної освіти розглядалось у контексті

гармонійного розвитку особистості, запобігання відставанню у навчанні та підтримки обдарованих учнів. Крім внутрішнього моніторингу в окремих школах цієї держави були поширені елементи зовнішнього оцінювання. З іншого боку, освітній політиці НДР притаманні: авторитаризм, надмірна стандартизація та уніфікація змісту, методів і форм навчання, ідеологізація усіх видів шкільного життя.

У ФРН позитивними були такі аспекти моніторингу освіти: розробка єдиних для федеральних земель критеріїв оцінки результатів навчання; спрямування контролю успішності в русло особистісно орієнтованого підходу, створення законодавчих передумов щодо організації оцінювання знань. Водночас зберігалися нерівноцінні шляхи освіти для різних верств населення, привілеї на подальшу освіту у ВНЗ.

6. Результати міжнародних досліджень якості освіти у 90-их роках XX століття (TIMSS і PISA) показали, що введення чітких орієнтирів в освітньому просторі Німеччини, спрямованих на розвиток актуальних компетенцій, є передумовою формування гнучкої об'єктивної системи діагностики досягнення вимог міжнародного стандарту якісної освіти.

У 1990–2000 рр. пріоритетним завданням німецької шкільної освіти став пошук нових технологій її моніторингу в контексті створення єдиного європейського освітнього простору. Особлива увага звертається на варіанти альтернативного оцінювання в контексті „відкритого навчання”, в яких домінує ідея самостійного, індивідуалізованого навчання, запроваджуються нові форми і методи моніторингу якості освіти, зокрема так звані листи спостереження, презентації, технології „портфоліо”.

7. До основних ідей та елементів позитивного для України німецького досвіду належать: необхідність запровадження тривірневого моніторингу якості освіти (внутрішкільного, зовнішнього національного та міжнародного); створення відповідних центрів державного оцінювання якості освіти; поєднання письмового оцінювання з усними та практичними методами для визначення якості підготовки з окремих шкільних предметів (музика, образотворче мистецтво, фізичне виховання, трудове навчання) чи для відбору за певними професіями; використання новітніх технологій оцінювання, що супроводжують „відкрите навчання”, в поєднанні з національно усталеними; активізація участі України у міжнародних програмах оцінювання якості загальної освіти; поширення компетентнісного підходу на всі ланки освіти, а не лише на вищу професійну.

Виконане дослідження не охоплює всіх сторін проблеми моніторингу якості освіти в школах Німеччини другої половини XX століття. Актуальними залишаються такі аспекти цієї проблеми: особливості оцінювання навчальних досягнень учнів за окремими циклами навчальних дисциплін; педагогічна діагностика як процес і результат дослідження стану і прогнозування навчального процесу; наступність моніторингу загальної та вищої освіти в контексті компетентнісного підходу

тощо.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових виданнях

1. Шимків І. В. Контроль знань, умінь і навичок учнів як педагогічна проблема / І. В. Шимків // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Серія : Педагогіка. – Тернопіль : ТНПУ, 2003. – № 4. – С. 141–145.
2. Шимків І. В. Програма міжнародної оцінки успішності учнів : моніторинг знань та умінь в новому тисячолітті (на прикладі Німеччини) / І. В. Шимків // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Серія : Педагогіка. – Тернопіль : ТНПУ, 2004. – № 1. – С. 105–112.
3. Шимків І. В. Моніторинг якості навчання в системі особистісно орієнтованих технологій у школах Німеччини / І. В. Шимків // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія : Педагогіка. – Тернопіль : ТНПУ, 2004. – № 6. – С. 170–179.
4. Шимків І. В. Моніторинг якості освіти в європейському контексті / І. В. Шимків // Науковий вісник Чернівецького університету. Серія : Педагогіка та психологія. – Чернівці : Рута, 2004. – Випуск 211. – С. 194–203.
5. Шимків І. В. Історичні особливості оцінювання знань учнів у школах Німеччини / І. В. Шимків // Вісник Прикарпатського університету. Серія : Педагогіка. – Івано-Франківськ: Плай, 2005. – Випуск XI. – С. 29–35.
6. Шимків І. В. Моніторинг якості освіти : досвід Німеччини // Педагогічні шляхи реалізації загальноєвропейських цінностей у системі освіти України : зб. наук. праць / Інна Шимків. – Х., 2005. – С. 278–284.
7. Шимків І. В. Моніторинг якості шкільної освіти як комплексна педагогічна проблема / І. В. Шимків // Науковий вісник Чернівецького університету. Серія : Педагогіка та психологія. – Чернівці : Рута, 2005. – Випуск 225. – С. 185–189.
8. Шимків І. В. Теоретичні засади зовнішнього оцінювання в освітній системі Німеччини // Проблеми сучасної педагогічної освіти : зб. статей / Інна Шимків. – Ялта, 2005. – Випуск 8, Ч. 2. – С. 46–51.
9. Шимків І. В. Проблема оцінювання знань і моніторингу якості освіти в нормативних документах об'єднаної Німеччини // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти : зб. наук. праць / Інна Шимків. – Рівне, 2006. – Випуск 34. – С. 176–180.
10. Шимків І. В. „Портфоліо” в системі особистісно орієнтованого навчання у школах Німеччини другої половини ХХ століття / І. В. Шимків // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія : Педагогіка. – Тернопіль : ТНПУ, 2008. – № 1. –

C. 121–129.

Інші публікації

11. Шимків І. В. Моніторинг якості освіти в контексті Болонського процесу / І. В. Шимків // Освіта як фактор забезпечення стабільності сучасного суспільства : міжнар. наук.-теор. конф., 26 бер. 2004 р. : зб. матеріалів. – Тернопіль, 2004. – С. 212–214.

12. Шимків І. В. Навчальна консультація в системі альтернативного оцінювання у школах Німеччини / І. В. Шимків // Науковий потенціал світу 2004 : міжнар. наук.-практ. конф., 1–15 лист. 2004 р. : зб. матеріалів. – Дніпропетровськ, 2004. – Т. 42. – С. 51–54.

13. Шимків І. В. Міжнародне дослідження TIMSS як інструмент оцінки ефективності освітніх систем (на прикладі Німеччини) / І. В. Шимків // Українська національна школа : стан та перспективи розвитку : наук.-практ. конференція, 15 груд. 2006 р. : зб. наук. праць. – Тернопіль, 2007. – С. 68.

14. Шимків І. В. Моніторинг якості знань у системі індивідуально орієнтованих технологій навчання (на прикладі Німеччини) / І. В. Шимків // Удосконалення змісту й технологій оцінювання якості підготовки майбутніх фахівців відповідно до вимог європейської асоціації якості освіти : наук.-практ. семінар, 27–28 лист. 2007 р. / за ред. Г. В. Терещука. – Тернопіль, 2007. – С. 15–18.

15. Шимків І. В. Історичні особливості письмового оцінювання як обов'язкової складової навчання (на прикладі Німеччини) / І. В. Шимків // Шляхи модернізації вищої освіти в контексті Євроінтеграції : регіон. наук.-практ. семінар, 20-21 травн. 2008 р. / за заг. ред. Г. В. Терещука. – Тернопіль, 2008. – С. 235–238.

АНОТАЦІЇ

Шимків І. В. Моніторинг якості освіти в школах Німеччини другої половини ХХ століття. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, 2008.

Дисертаційне дослідження присвячене історико-педагогічному аналізу системи моніторингу якості освіти в школах Німеччини другої половини ХХ століття.

Результатом дослідження стало з'ясування сутності, основних напрямів, змісту і форм організації моніторингу якості освіти в Німеччині як механізму регулярного спостереження за рівнем засвоєння знань та вмінь учнів у процесі навчання, виявлення відхилень від освітніх стандартів та прийняття адекватних ситуації управлінських рішень у контексті створення умов для якісної освіти.

Висвітлено провідні тенденції історичного розвитку системи контролю знань учнів у школах Німеччини, проаналізовано особливості здійснення моніторингу якості освіти в цій країні в умовах характерних для досліджуваного періоду земельних розмежувань.

Охарактеризовано нові підходи до оцінювання успішності учнів в умовах відкритих форм навчання, в яких проглядається ідея максимального розвитку потенціалу і стимулювання творчих здібностей учнів з огляду на їх самовизначення, самоутвердження та самореалізацію.

Виокремлено прогресивні ідеї німецького досвіду періоду другої половини ХХ століття з питань удосконалення моніторингу якості загальної освіти, придатні для творчого та раціонального використання в Україні з урахуванням її національних особливостей.

Ключові слова: якість освіти, моніторинг якості освіти, міжнародні програми оцінки ефективності освітніх систем, контроль успішності учнів, особистісно орієнтовані технології оцінювання успішності учнів.

Шимків І. В. Моніторинг якості освіти в школах Німеччини во второй половине ХХ столетия. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – общая педагогика и история педагогики. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка. – Тернополь, 2008.

Диссертационное исследование посвящено историко-педагогическому анализу системы мониторинга качества образования в школах Германии во второй половине ХХ века.

В результате исследования определены сущность, основные направления, содержание и формы организации мониторинга качества образования в Германии как механизма регулярного слежения за уровнем усвоения знаний и умений учащихся в процессе обучения, выявления отклонений от образовательных стандартов и принятия адекватных ситуации управленческих решений в контексте формирования условий для качественного образования.

Отражены ведущие тенденции исторического развития системы контроля знаний учащихся в школах Германии, проанализированы особенности организации мониторинга качества образования в этой стране с учетом существования двух германских государств с различным социально-политическим строем.

Охарактеризованы новые подходы к оцениванию успеваемости учеников в условиях открытых форм обучения, в которых доминирует идея максимального развития потенциала и стимулирования творческих способностей учеников с учетом их самоопределения, самоутверждения и самореализации.

Выделены позитивные достижения Германии во второй половине ХХ века в области совершенствования мониторинга качества общего образования, которые можно

трансформировать в отечественную систему образования с учетом ее национальных особенностей.

Ключевые слова: качество образования, мониторинг качества образования, международные программы оценки эффективности образовательных систем, контроль успеваемости учеников, личностно ориентированные технологии оценивания успеваемости учащихся.

Shymkiv I. V. Monitoring of education quality at schools of Germany of the second half of the XXth century. - Manuscript.

A dissertation for obtaining a scientific degree of the candidate of pedagogical sciences for specialty 13.00.01 - general pedagogics and history of pedagogics. - Ternopil national pedagogical university after Vladimir Hnatyuk, Ternopil, 2008.

Dissertational study is devoted to historical-pedagogical analysis of the system of monitoring of education quality at schools of Germany of the second half of the XXth century.

Finding-out of essence, main directions, content and forms of monitoring organization of the education quality in Germany as a mechanism of regular supervision under the level of mastering knowledge and abilities of pupils in the process of training, revealing of deviations from educational standards and making administrative decisions adequate to a situation in a context of creation of conditions for a quality education became the result of study.

It is established, that historically in Germany there were two kinds of monitoring of education quality: external and internal. External monitoring of education quality is carried out on the basis of centralized supervising actions which provide individual certification of pupils by means of centralized tests or examinations. System monitoring in the context of national and international studies on the basis of certain cuts is important in the system of centralized supervising actions and external evaluation.

Internal monitoring is based on the decentralized supervising actions which provide individual оценивание and certification of pupils on degree of achievement of definite purposes, оценивание individual educational achievements and оценивание on equal groups, internal school оценивание for the purpose of optimization of educational institution development.

During study leading tendencies of historical development of the system of knowledge monitoring of the pupils at German schools were interpreted, features of realization of monitoring of education quality in this country within the limits of typical for the studied period of land separations were analyzed.

It is found out, that in 1990-2000 search of maximally effective technologies of monitoring of educational services quality becomes a priority task for German school education. Special attention is paid to formation of basic competence of pupils, which is based on the principle of self-sufficient, conscious and effective life activity in different spheres of human life. This setting assisted further development of alternative evaluation in the context of open forms of training, in which you can see the

idea of independent, personally oriented training within the limits of concrete work. New forms and a quality monitoring of educational achievements of pupils are introduced during this period, in particular, so-called letters of supervision, presentations, technologies "portfolio". With their help diagnostics and analysis of available status of development of educational activity of pupils, who act as self-conscious responsible subjects of their own intellectual and physical development, who can open their potential, intellectual possibilities considering self-determination, self-affirmation and self-realisation, are carried out.

Progressive ideas of German experience of the period of the second half of the XXth century concerning improvement of monitoring of the quality of general education, possible for creative and rational use in Ukraine with taking into consideration its national features, were defined.

The executed study does not solve all problems of monitoring of education quality at the schools of Germany of the second half of the XXth century. Theoretical points and practical experience concerning the following aspects are actual: peculiarities of evaluation of educational achievements of pupils according to certain directions of training (cycles of subjects); pedagogical diagnostics as integrated process and result of study of a status and forecasting of educational process; comparative analysis of monitoring system of education quality in Germany and other European countries; continuity of monitoring of general and higher education in the context of competent approach etc.

Key words: quality of education, monitoring of education quality, international programs of evaluation of educational systems, control of pupils' success, personally oriented technologies of pupils' success evaluation.

Підписано до друку 27.08 2008 р.
Формат 60x84/16. Друк RESO.
Папір друк. Умовн. друк. арк. 0,9
Замовлення № 126. Наклад 100 прим.

Видрук оригінал-макету:
редакційно-видавничий відділ Тернопільського
національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка,
вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027